

4. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористування : підручник / Л. Г. Мельник. — Суми : Університетська книга, 2006. — 759 с.

5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України, прийнятий 25 черв. 1991 р. № 1264-XII // Відом. Верховної Ради України. — 1991. — № 41. — С. 546.

Сафонова Т.І.,

головний спеціаліст управління організації
фундаментальних та прикладних досліджень
Національної академії державного управління
при Президентові України

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Відсутність ефективної системи управління у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні, повільне проведення структурних реформ і модернізації технологічних процесів призвело до збільшення рівня забруднення та зумовило підтримку старих, неефективних підходів до використання енергетичних і природних ресурсів.

За твердженнями фахівців, для виправлення такої ситуації необхідно переорієнтовувати зусилля з формування політики на її практичне проведення, удосконалення і наближення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища до європейського, зміцнення інституціонального потенціалу природоохоронної діяльності та подальше створення ефективних інструментів екологічної політики [3, с. 2].

Особливістю екологічного стану України є те, що гострі локальні екологічні ситуації поглиблюються регіональними кризами, зокрема довготривалими економічними та соціальними. Так, дотепер на всій території відчуються наслідки катастрофи на Чорнобильській АЕС. Порушення екологічної рівноваги вже не є, як раніше, місцевими, локальними і такими, що швидко минають. Вони створюють реальну загрозу порушення механізмів життєзабезпечення, ускладнюють соціально-економічний розвиток, стримують підвищення якості життя населення та держави в цілому.

В основу екологічної політики України сьогодні покладено підходи, які орієнтують природоохоронну діяльність на досяг-

нення встановлених нормативів якості природного середовища, що відображено в національному законодавстві про екологію [4]. Вони, як відомо, регламентують якісні параметри гранично допустимого вмісту хімічних речовин та інших видів шкідливого впливу на природні компоненти. При цьому вважається, що дані норми є екологічно допустимими, а тому соціально безпечними. Такій концепції і відповідає діюча модель управління природним середовищем.

Однак останнім часом нормативний підхід все частіше ставиться науковцями під сумнів (зокрема В. Кравців), адже самі норми гранично допустимих концентрацій є далеко не ідеальними [2]. До того ж, їхня компонентна прив'язка по кожному інгредієнту абсолютно не враховує можливих наслідків взаємодії хімічних сполук і взаємовпливу природних сфер. Аргументацію недосконалості нормативного регулювання якості природного середовища можна розширити регіональною специфікою природно-антропогенних процесів, яскраво вираженим проявом критичної межі економічної ефективності природоохоронних заходів при досягнутому рівні виробничих технологій і очисного устаткування [2, с. 132].

Таким чином, об'єктивно назріла потреба у формуванні екологічної політики на принципово нових засадах. Теоретичною базою такої політики може служити концепція ризику. Тобто, на відміну від нормативної концепції, яка визнає можливість досягнення абсолютної безпеки людини в антропогенному середовищі, теорія ризику говорить, що ступінь ризику для неї завжди більший від нуля. Ядром концепції ризику, як це тлумачить В. Кравців, є здоров'я людини, і воно передбачає врахування не тільки традиційних і відомих забруднювачів та джерел ризику, а й малопомітні і потенційно небезпечних факторів і процесів [2, с. 133].

Сучасна екополітика України законодавчо ґрунтується та реалізується через розроблені та ухвалені Верховною Радою закони, кодекси, більш як 100 підзаконних актів, інструкцій, нормативів. Затверджені й реалізуються «Основні напрями державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» [4], де на державному рівні проголошено довгострокову стратегію розв'язання екологічних проблем у сукупності цілей, завдань, механізмів та інструментів. Екологічна політика, згідно з документом, здійснюється у двох напрямках — розробка спеціального законодавства з питань охорони довкілля та опрацювання практично всіх

законопроектів, які готуються до розгляду, з метою належного врахування в них екологічних вимог. При цьому враховується досвід інших країн та рекомендацій міжнародних організацій [4]. Розроблено Концепцію сталого розвитку України й Концепцію забезпечення реалізації стратегії інтеграції України до Європейського співтовариства у сфері екологічної політики.

Складність сучасного екологічного стану в Україні об'єктивно зумовлює надзвичайно високі вимоги до якості законопроектів, врахування специфіки перехідного етапу від адміністративно-командних до ринкових механізмів господарювання та управління. Таким чином, екологічне законодавство України почало формуватися з проголошенням державної незалежності, досягнувши в сучасних умовах значного рівня нормативного розуміння проблем. Про це свідчать прийняті законодавчі акти, якими певною мірою врегульовані правовідносини, пов'язані з охороною довкілля, рослинного та тваринного світу, міст і міських агломерацій, водних об'єктів, здоров'я населення від шкідливих наслідків промислового та сільськогосподарського виробництва, радіоактивного впливу тощо.

Екологічна політика може бути реалізована як через виконання спеціально розроблених екологічних планів дій або програм, так і інтегруванням екологічних вимог та пріоритетів у секторальні стратегії, програми розвитку або плани дій, конкретні проекти.

Основні заходи державної екологічної політики здійснюються на регіональному рівні. Зокрема, чинне українське законодавство наділяє місцеві та регіональні органи державної виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування вкрай важливими функціями та повноваженнями у сфері охорони природи. Досить згадати ст.13 Конституції України, згідно з якою «...земля, її надра та атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України... є об'єктами права власності українського народу. Від імені українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією» [1].

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (з доповненнями), ст. 16 «Управління в галузі охорони навколишнього природного середовища» твердить: «Управління охороною навколишнього природного середовища полягає у здійсненні в цій галузі функцій спостереження, дослідження, екологічної експертизи, контролю, прогнозування, програмування, інформування та іншої виконавчо-розпорядчої ді-

яльності». Метою управління в галузі охорони навколишнього природного середовища визначено реалізацію законодавства, контроль за дотриманням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів у галузі охорони навколишнього природного середовища [5].

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що екологічна політика в Україні сьогодні здійснюється у складній економічній ситуації. Дедалі частіше порушується питання еколого-економічної кризи, вихід з якої не можна знайти традиційними методами управління через адміністративно-правові важелі. Подолати екологічну кризу можна лише тоді, коли поряд з економічною здійснюватиметься й екологічна реформа, коли в усі ланки економічної реформи будуть упроваджені екологічні вимоги, а захист природи сприйматиметься як можливість подальшого нарощування економічної могутності держави. Потрібне нове екологічне мислення, яке включає екологізацію економіки. Природні ресурси слід розглядати як національні економічні ресурси, що використовуються у виробництві та мають відповідну вартість, яку необхідно компенсувати. Такий підхід держави дозволить збалансувати політику використання та відтворення природних ресурсів.

Література

1. Конституція України : за станом на 7 груд. 2004 р. / Верховна Рада України. — Офіційне вид. — К. : Парлам. вид-во, 2005. — 68 с.
2. *Кравців В.* Екологічна безпека як об'єкт регіональної політики / В. Кравців // Регіональна економіка. — 1999. — № 1. — С. 124—135.
3. *Крук В. Ю.* Механізми реалізації державної екологічної політики в аспекті охорони довкілля на регіональному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 — механізми державного управління / В. Ю. Крук. — Одеса, 2009. — 20 с.
4. Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : постанова Верховної Ради України від 5 бер. 1998 р. № 188/98-ВР // Відом. Верховної Ради України. — 1998. — № 38—39. — Ст. 248.
5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України, прийнятий 25 черв. 1991 р. № 1264-XII // Відом. Верховної Ради України. — 1991. — № 41. — Ст. 546.